

Byla C-198/20**Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį****Gavimo data:**

2020 m. gegužės 11 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:*Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie* (Lenkija)**Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:**

2020 m. gegužės 11 d.

Ieškovai:

MN

DN

JN

ZN

Atsakovas:*X Bank S.A.***Pagrindinės bylos dalykas**

Prašymas pagal dalinį reikalavimą sumokėti 46 412,79 PLN sumą su palūkanomis ir bylinėjimosi išlaidomis dėl sutarties negaliojimo, o jei šis reikalavimas nebūtų tenkinamas, ieškovai reikalauja sumokėti 46 614,14 PLN sumą pagal dalinį reikalavimą dėl to, kad nesąžiningos sutarties sąlygos vartotojų nesaisto.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais vienuoliktos, aštuonioliktos ir dvidešimt antros konstatuojamųjų dalių ir 2 straipsnio b punkto išaiškinimas, atsižvelgiant į subjektų, kuriems taikoma šios direktyvos vartotojų apsauga, grupės apibrėžtį.

Prejudicinių klausimų teisinis pagrindas yra Europos Sąjungos sutarties 19 straipsnio 3 dalies b punktas ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnis.

Prejudiciniai klausimai

1. Pirmuoju prejudiciniu klausimu siekiama išsiaiškinti, ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993 4 21, p. 29–34; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288 <...>, toliau – Direktyva 93/13) 2 straipsnio b punktas, 3 straipsnio 1 ir 2 dalys, 4 straipsnis ir konstatuojamosios dalys:

– kadangi ir žodžiu, ir raštu sudaromos sutartys turi vienodai apsaugoti vartotoją, nepriklausomai nuo to, ar raštu sudaromų sutarčių atveju jų sąlygos išdėstomos viename ar keliuose dokumentuose;

– kadangi pasirinktų bendrų kriterijų pagrindu vertinant sąlygų nesąžiningumą, ypač kai vykdomas viešasis pardavimas ar tiekimas, ir taip, atsižvelgiant į vartotojų solidarumą, suteikiant kolektyvines paslaugas, privalu iš viso įvertinti ir įvairius susijusius interesus; kadangi tai yra laikoma sąžiningumo reikalavimu; kadangi vertinant sąžiningumą ypač reikia atsižvelgti į šalių derybinių pozicijų tvirtumą, į tai, ar vartotojas buvo paskatintas sutikti su sąlyga ir ar prekės arba paslaugos buvo parduotos arba suteiktos pagal specialų vartotojo užsakymą; kadangi pardavėjas ar tiekėjas gali patenkinti sąžiningumo reikalavimą, kai jis dorai ir teisingai veikia kitos šalies atžvilgiu, į kurios teisėtus interesus jis turi atsižvelgti;

– kadangi sutartys turi būti rašomos aiškia, suprantama kalba ir vartotojui faktiškai turi būti suteikiama galimybė išnagrinėti visas sąlygas, o kilus abejonėms turi būti interpretuojama vartotojo naudai;

atsižvelgiant į 2015 m. rugsėjo 3 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Horățiu Ovidiu Costea / SC Volksbank România SA* (C-110/14, ECLI:EU:C:2015:538) 16 ir 21 punktus ir 2015 m. balandžio 23 d. generalinio advokato Pedro Cruz Villalón išvados (ECLI:EU:C:2015:271) 20 ir 26–33 punktus,

turėtų būti aiškinami taip, kad Direktyva 93/13 suteikiama vartotojų apsauga taikoma visiems vartotojams?

Ar, kaip siūloma 2014 m. balandžio 30 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai / OTP Jelzalogbank Zrt* (ECLI:EU:C:2014:282) 74 punkte, vartotojo apsauga taikoma tik vidutiniam, pakankamai informuotam ir protingai pastabiam bei nuovokiam vartotojui? Kitaip tariant, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas gali nustatyti kiekvieno vartotojo sudarytos sutarties sąlygų nesąžiningumą, ar jis gali nustatyti tik sutarties, sudarytos vartotojo, kuris gali būti laikomas vidutiniu, pakankamai informuotu ir protingai pastabiu bei nuovokiu, sąlygų nesąžiningumą?

2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta taip, kad pagal Direktyvą 93/13 vartotojo apsauga taikoma ne visiems vartotojams, o tik vidutiniam, pakankamai informuotam ir protingai pastabiam bei nuovokiam vartotojui, antruoju prejudiciniu klausimu siekiama išsiaiškinti, ar vidutiniu, pakankamai informuotu ir protingai pastabiu bei nuovokiu vartotoju gali būti laikomas vartotojas, kuris prieš sudarydamas 150 000 PLN hipotekinės paskolos, indeksuojamos užsienio valiuta, sutartį 30 metų laikotarpiui jos neperskaitė? Ar tokiam vartotojui gali būti suteikta apsauga pagal Direktyvą 93/13?

3. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta taip, kad pagal Direktyvą 93/13 vartotojų apsauga taikoma ne visiems vartotojams, o tik vidutiniam, pakankamai informuotam ir protingai pastabiam bei nuovokiam vartotojui, antruoju prejudiciniu klausimu siekiama išsiaiškinti, ar vidutiniu, pakankamai informuotu ir protingai pastabiu bei nuovokiu vartotoju gali būti laikomas vartotojas, kuris nors ir perskaitė 150 000 PLN dydžio hipotekinės paskolos, indeksuojamos užsienio valiuta, sutarties, sudaromos 30 metų laikotarpiui, projektą, tačiau jos iki galo nesuprato ir nesistengė suprasti sutarties reikšmės prieš ją sudarydamas, visų pirma nesikreipė į kitą sutarties šalį, tai yra banką, su prašymu išsiaiškinti sutarties ir jos konkrečių nuostatų reikšmę? Ar tokiam vartotojui gali būti suteikta apsauga pagal Direktyvą 93/13?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

Direktyvos 93/13 vienuolikta, aštuoniolikta ir dvidešimt antra konstatuojamosios dalys; 2, 3 straipsniai ir 4 straipsnio 1 dalis

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (1964 m. balandžio 23 d. Įstatymas dėl Civilinio kodekso) (*Dz. U.*, 2007, p. 459, su pakeitimais, toliau – CK)

385¹ straipsnis

1. Vartotojui nėra privalomos su juo sudarytos sutarties nuostatos, dėl kurių nebuvo susitarta individualiai, jei pagal šias nuostatas jo teisės ir pareigos aiškinamos priešingai geriems papročiams, iš esmės pažeidžiant vartotojo interesus (neleistinos sutarties nuostatos). Tai netaikoma nuostatoms, kuriomis apibrėžiami pagrindiniai šalių įsipareigojimai, įskaitant kainą arba užmokestį, jeigu jos suformuluotos vienareikšmiškai.

2. Jeigu pagal šio straipsnio 1 dalį sutarties nuostata nėra privaloma vartotojui, šalims yra privalomos likusios sutarties nuostatos.

3. Sutarties nuostatos, dėl kurių nebuvo susitarta individualiai, yra tos, kurių turiniui vartotojas nedarė realios įtakos. Tai visų pirma taikoma sutarties nuostatoms, perimtomis iš kontrahento vartotojui pasiūlytos tipinės sutarties.

4. Pareigą įrodyti, kad dėl nuostatos buvo susitarta individualiai, turi tas, kas šia nuostata remiasi.

385² straipsnis

Sutarties nuostatų atitiktis geriems papročiams vertinama pagal situaciją jos sudarymo metu, atsižvelgiant į sutarties turinį, jos sudarymo aplinkybes ir kitas sutartis, susijusias su sutartimi, apimančia vertinamas nuostatas.

22¹ straipsnis

Vartotojas yra fizinis asmuo, kuris sudaro su verslininku teisinį sandorį, tiesiogiai nesusijusį su savo komercine ar profesine veikla.

65 straipsnis

1. Valios pareiškimas turėtų būti aiškinamas taip, kaip, atsižvelgiant į aplinkybes, kuriomis jis buvo padarytas, to reikalauja socialinio sambūvio principai ir nusistovėję papročiai.

2. Sutartyse reikia išnagrinėti, koks buvo bendras šalių ketinimas ir sutarties tikslas, o ne remtis jos formuluote.

Trumpas faktinių aplinkybių ir pagrindinės bylos aprašymas

1. Ieškovai, kurie yra vartotojai, 2008 m. liepos 21 d. sudarė su banko atsakovo teisiniu pirmtaku 150 000 PLN būsto paskolos, denominuotos (indeksuotos) CHF valiuta, sutartį 360 mėnesių laikotarpiui. CHF denominuotos paskolos suma turėjo būti nustatyta pagal užsienio valiutos pirkimo kursą remiantis valiutų kursų lentele, galiojusia banke paskolos išmokėjimo dieną. Už paskolą mokėtinos palūkanos buvo nustatytos pagal kintamąją LIBOR 3M normą ir fiksuotą 2,32 procentinio punkto maržą. Paskolos įmokos būdavo išreikštos CHF, tačiau mokamos PLN pagal užsienio valiutų pardavimo kursą, nurodytą banko valiutų kursų lentelėje, galiojančioje įmokos mokėjimo dieną.
2. Sutarties sudarymo metu ieškovas MN studijavo pedagogiką, ieškovė DN – ekonomiką, o ieškovė JN dirbo valsčiaus savivaldybėje ir buvo baigusi žemės ūkio technikos kolegiją. ZN sutarties sudarymo metu dirbo vairuotoju ir turėjo pagrindinį išsilavinimą.
3. Iki kredito sutarties pasirašymo paskolos formalumus telefonu ir faksu arba paštu tvarkė ne ekonominį išsilavinimą turinti DN, o MN, naudodamasis kredito konsultanto, su kuriuo ieškovai nebuvo susitikę, paslaugomis. Visi dokumentai buvo ne teikiami bankui, o siunčiami konsultantui. Dėl nepakankamo MN ir DN kreditingumo konsultantas pasiūlė prie paskolos sutarties prisijungti MN tėvams, tai yra JN ir ZN. Konsultantas nurodė tik vieną banką (atsakovo teisinį pirmtaką), kuris galėtų suteikti jiems 150 000 PLN paskolą, bet tik indeksuojamą užsienio

valiuta. Ieškovų tikslas buvo gauti paskolą palankiausiomis įmanomomis sąlygomis. Patys ieškovai tiesiogiai su banko darbuotojais nebendravo.

- 4 Sutartį pasirašė MN, veikdamas savo vardu ir DN, JN ir ZN vardu pagal jam suteiktą ir notaro patvirtintą įgaliojimą. Ieškovas MN neperskaitė dokumentų prieš juos pasirašydamas banke. Prieš pasirašydamas sutartį, banko darbuotojo nurodymu jis patikrino sutartyje nurodytus paskolos gavėjų asmens duomenis ir finansuojamo nekilnojamojo turto duomenis. MN nurodė, kad anksčiau nebuvo gavęs sutarties projekto ir niekas jo neinformavo apie tokią galimybę. Be to, jis teigė, kad, atsižvelgiant į dokumentų apimtį, nė nebūtų turėjęs laiko juos visus perskaityti. Pasirašius sutartį, ieškovai MN ir DM bandė skaityti sutartį, bet negalėjo jos suprasti, o įgaliojimą pasirašę ieškovai JZ ir ZN nebeturėjo nieko bendro su sutartimi.
- 5 Ieškovas MN nesidomėjo paskolos sutarčių valiutos mechanizmu ir nežinojo, kas lemia valiutos kursų pokyčius. Jis tokią sutartį nusprendė sudaryti todėl, kad tuomet tai buvo įprasta kredito forma, kurią rinkosi daugelis paskolos gavėjų. Valiutos kursų pokyčiais jis susidomėjo tik tada, kai gerokai padidėjo paskolos įmokos dydis. Ieškovai su banko atsakovo pirmtaku sudarė paskolos sutarties priedą, pagal kurį nuo 2012 m. gruodžio mėnesio paskolą grąžina Šveicarijos frankais.
- 6 2018 m. rugsėjo 20 d. ieškovai MN ir DN pateikė bankui atsakovui prašymą sumokėti ir tinkamai vykdyti sutartį kartu su skundu. 2018 m. rugsėjo 26 d. jie pateikė įskaitymo pareiškimą.
- 7 Savo ieškinyje ieškovai prašo pripažinti sutartį negaliojančia dėl nesąžiningų paskolos sutarties sąlygų.
- 8 Savo ruožtu atsakovas prašo atmesti visą ieškinį ir priteisti bylinėjimosi išlaidas.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

- 9 Ieškovai reikalauja pripažinti sutartį negaliojančia, remdamiesi tuo, kad teisės aktuose įtvirtinta kredito schema negali būti keičiama naudojantis sutarčių laisve. Ieškovų teigimu, hipotekinės paskolos sutarties nuostatos leidžia bankui savo nuožiūra laisvai nustatyti valiutos (CHF) kurso dydį, tai yra ir ieškovų įsiskolinimo dydį. Taigi bankas vienašališkai nustato užsienio valiuta išreikšto paskolos likučio dydį, kuriuo remiantis apskaičiuojamos palūkanos ir nustatomas įmokų dydis. Be to, ieškovai teigia, kad banko paskolos tikslinimas ir tikslinimo formos nustatymas sutartyje nesilaikant sutartinio tikslinimo pobūdžio yra nepriimtini.
- 10 Ieškovai taip pat nurodo, kad nebuvo nustatyta paskolos suma ir buvo pažeistas valiutos principas, jei buvo laikoma, kad paskola yra paskola užsienio valiuta, ir teigia, jog buvo taikoma vartotoją klaidinanti nesąžininga banko praktika.

- 11 Ieškovai tvirtina, kad vykdyti sutarties jie neįstengia dėl valiutos konvertavimo išlygų, kurios lemia sutarties formos neaiškumą, nesąžiningumo ir išsamios informacijos nepateikimo aiškia kalba suformuluojant tikslinimo išlygą.
- 12 Be to, tikslinimo išlygos nesąžiningą pobūdį rodo tai, jog vartotojas neturi teisės nutraukti sutartį dėl taikomo sutartinio jo įmokų didinimo mechanizmo.
- 13 Galiausiai ieškovai teigia, kad nesąžiningą sutarties pobūdį taip pat lemia objektyvumo stoka nustatant CHF kursą atsiskaitymo pagal sutartį reikmėms. Tikslinimo išlaikymas tuo atveju, jeigu būtų pripažinta, kad valiutos konvertavimo išlygos nėra nesąžiningos, būtų draudžiamas „apribojimo siekiant išsaugoti veiksmingumą“ atvejis.

Trumpi prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvai

- 14 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepritaria argumentams dėl indeksuojamo pagal bendruosius principus kredito sutarties negaliojimo, kurie grindžiami kitomis prielaidomis nei nesąžiningos sutarties sąlygos. Nagrinėdamas nesąžiningą sutarties nuostatų pobūdį, jis vadovavosi gairėmis, suformuluotomis pirmiau nurodytuose Teisingumo Teismo sprendimuose. Tuo atveju, jei būtų nustatytas nesąžiningas sutarties nuostatų pobūdis, teismas neatmeta galimybės pripažinti sutartį negaliojančia dėl to, kad jos neįmanoma įvykdyti.
- 15 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas visų pirma pabrėžia padidėjusią vartotojų teisių apsaugą, valstybėms narėms priėmus ir perkėlus Tarybos direktyvą 93/13, kaip pavyzdį Lenkijos teisėje nurodydamas Civilinio kodekso 385¹ ir 385² straipsnių nuostatas.
- 16 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodo gausią Teisingumo Teismo jurisprudenciją bylose dėl kreditų, įskaitant indeksuotus, denominuotus arba indeksuotus užsienio valiuta kreditus, ir, be kita ko, cituoja 2012 m. birželio 14 d. Sprendimą *Banco Español de Crédito SA / Joaquín Calderón Camino*, C-618/10, ECLI:EU:C:2012:349; 2012 m. kovo 15 d. Sprendimą *Jana Pereničova ir Vladislav Perenič / SOS financ spol. s r.o.*, C-453/10, ECLI:EU:C:2012:144; 2013 m. kovo 14 d. Sprendimą *Mohammed Aziz / Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona ir Manresa (Catalunyacaixa)*, C-415/11, ECLI:EU:C:2013:164; 2015 m. vasario 26 d. Sprendimą *Bogdan Matei, Ioana Ofelia Matei / S.C. Volksbank România SA*, C-143/13, ECLI:EU:C:2015:127; 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Árpád Kásler / OTP Jelzálogbank Zrt*, C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282; 2015 m. sausio 21 d. Sprendimą *Unicaja Banco, SA / Hidalgo Rueda ir kt. ir Caixabank SA / Manuel María Rueda Ledesma ir kt.*, C-482/13, ECLI:EU:C:2015:21; 2015 m. gruodžio 3 d. Sprendimą *Banif Plus Bank Zrt. / Márton Lantos ir Mártonné Lantos*, C-312/14, EU:C:2015:794; 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimą sujungtose bylose C-154/15, C-307/15 ir C-308/15 *Francisco Gutiérrez Naranjo / Cajasur Banco SAU (C-154/15), Ana María Palacios Martínez / Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA) (C-307/15), Banco Popular Español, SA / Emil Irles*

López, Teresa Torres Andreu (C-308/15), ECLI:EU:C:2016:980; 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Ruxandra Paula Andriciu* ir kt. / *Banca Românească SA*, C-186/16, ECLI:EU:C:2017:703; 2018 m. gegužės 31 d. Sprendimą *Zsolt Sziber* / *ERSTE Bank Hungary Zrt*, C-483/16, EU:C:2018:367; 2018 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *OTP Bank Nyrt.*, *OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.* / *Teréz Ilyés, Emil Kiss*, C-51/17, EU:C:2018:750; 2019 m. kovo 14 d. Sprendimą *Zsuzsanna Dunai* / *ERSTE Bank Hungary Zrt.*, C-118/17, EU:C:2019:207; 2019 m. kovo 26 d. Sprendimą *Abanca Corporación Bancaria SA* / *Albert García Salamanca Santos* (C-70/17) ir *Bankia SA* / *Alfonso Antonio Lau Mendoza, V. Y. Rodríguez Ramírez* (C-179/17), C-70/17 ir C-179/17, EU:C:2019:250, ir 2019 m. spalio 3 d. Sprendimą *Kamil Dziubak, Justyna Dziubak* / *Raiffeisen Bank International AG*, C-260/18, ECLI:EU:C:2019:819, priimtą pagal Lenkijos prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

- 17 Atsižvelgdamas į minėtą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ypač atkreipia dėmesį į 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai* / *OTP Jelzálogbank Zrt*, C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282, cituodamas šį motyvų punktą:

74. <...> [P]rašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nustatyti, ar, atsižvelgiant į visas svarbias faktines aplinkybes, įskaitant reklamą ir per derybas dėl paskolos sutarties paskolos davėjo pateiktą informaciją, **vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas** galėjo ne tik žinoti, kad egzistuoja parduodamos ir perkamos užsienio valiutos keitimo kursų skirtumas, paprastai stebimas vertybinių popierių rinkoje, bet ir įvertinti jam potencialiai labai reikšmingus ekonominius padarinius, galinčius atsirasti dėl to, kad jo galiausiai mokėtinos paskolos grąžinimo įmokos skaičiuotinos pagal pardavimo kursą, taigi ir bendrą paskolos kainą.

- 18 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodo 2015 m. rugsėjo 3 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Horățiu Ovidiu Costea* / *SC Volksbank România SA*, C-110/14, ECLI:EU:C:2015:538, cituodamas šiuos motyvų punktus:

16. Remiantis šiomis apibrėžtimis, „vartotojas“ yra bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma minėta direktyva, veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo prekyba, verslu ar profesija. Be to, „pardavėjas ar tiekėjas“ yra bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma Direktyva 93/13, veikia savo verslo, prekybos ar profesijos tikslais, nesvarbu, ar tai būtų viešoji, ar privati nuosavybė.

21. Kaip savo išvados 28–33 punktuose nurodė generalinis advokatas, „vartotojo“ sąvoka, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 93/13 2 straipsnio b punktą, yra objektyvi ir nepriklauso nuo konkrečių žinių, kurių gali turėti atitinkamas asmuo, arba informacijos, kurią jis faktiškai turi.

19. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo 2015 m. balandžio 23 d. generalinio advokato Pedro Cruz Villalón išvadą byloje *Horățiu Ovidiu Costea / SC Volksbank România SA*, C-110/14, ECLI:EU:C:2015:271, visų pirma cituodamas šiuos išvados punktus:

20. Remiantis šia nuostata darytina išvada, kad sritis, kur veikia asmuo, yra svarbi tiek vartotojo, tiek prekybininko ar tiekėjo apibrėžčiai. Taigi Direktyvos 93/13 2 straipsnio b punkte nustatyta, kad „bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba ar profesija“, yra vartotojas. Atvirkščiai, 2 straipsnio c punkte nustatyta, kad „bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva, veikia savo verslo, prekybos ar profesijos tikslais, nesvarbu ar tai būtų viešoji, ar privati nuosavybė“, yra prekybininkas ar tiekėjas.

26. Taigi Direktyvos 93/13 formuluotė ir teismų praktika, kurioje aiškinamas tiek šis teisės aktas, tiek Direktyva 87/577, linksta prie tuo pat metu objektyvios ir funkcinės vartotojo sąvokos: kalbant apie konkretų asmenį, tai nėra neatskiriama ir nekintanti sąvoka, o atvirkščiai – statusas, kuris vertinamas atsižvelgiant į asmens, vykdančio teisinį sandorį arba konkrečią operaciją iš daugelio sandorių ar operacijų, kurias jis gali atlikti kasdien, padėtį. Kaip pažymėjo generalinis advokatas J. Mischo byloje *Di Pinto* (orig. p. 15) dėl vartotojo sąvokos pagal Direktyvos 85/577 2 straipsnį, šioje nuostatoje nurodyti asmenys „apibrėžiami ne *in abstracto*, o pagal tai, ką jie veikia *in concreto*“, todėl esant skirtingoms situacijoms tas pats asmuo gali įgyti arba vartotojo, arba prekybininko, arba tiekėjo statusą.

27. Ši vartotojo, kaip konkretaus teisinio sandorio šalies, koncepcija, kuri tuo pat metu ir, nelygu atvejis, apima tiek objektyvius, tiek funkcinis aspektus, taip pat patvirtinta Briuselio konvencijos srityje, kurioje vartotojo sąvoką Teisingumo Teismas taip pat aiškino, nors, kaip nurodysiu vėliau, pagal šią analogiją aiškinant Direktyvą 93/13 turi būti išskirti niuansai atsižvelgiant į skirtingus šių teisės aktų tikslus. Taigi Sprendime *Benincasa* Teisingumo Teismas nusprendė, kad siekiant nustatyti, ar asmuo veikia kaip vartotojas, „reikia remtis šio asmens pozicija konkrečioje sutartyje, palyginti su tos sutarties pobūdžiu ir tikslu, o ne su subjektyvia paties asmens padėtimi. <...> Vienas ir tas pats asmuo gali būti laikomas vartotoju, kai kalbama apie tam tikras operacijas, ir ūkio subjektu, kai kalbama apie kitas“.

28. Galiausiai susiduriame su objektyvia ir funkcinė sąvoka, kurios pasireiškimas priklauso nuo vienintelio kriterijaus: konkretaus teisinio sandorio priklausymo veiklos sritims, nesusijusioms su profesine veikla. Iš tiesų, kaip pažymėjo Rumunijos vyriausybė, direktyvoje nenustatytas jos papildomas kriterijus siekiant apibrėžti vartotojo statusą. Šiuo atveju kalbama apie nuostatą, kuri apibrėžiama pagal situaciją, t. y. atsižvelgiant į konkretų teisinį sandorį. Todėl kai kalbama apie su asmens profesine veikla nesusijusį sandorį, iš jo negalima atimti galimybės būti vartotoju dėl jo bendrųjų žinių ar profesijos; reikia atsižvelgti išimtinai į jo padėtį, kai kalbama apie konkretų teisinį sandorį.

29. Šios išvados negalima pagrįsti *Volksbank* argumentais, grindžiamais Direktyvos 93/13 esme ir konkrečiai įvairiomis šios direktyvos preambulėje esančiomis konstatuojamosiomis dalimis. Iš tiesų, remiantis sisteminiu požiūriu į Direktyvą 93/13, pažeidžiamumo ir nepalankesnės padėties sąvokos tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio yra šios direktyvos egzistavimo priežastis, nes laikomasi požiūrio, kad vartotojas priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto parengtomis sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui. Tačiau šios pažeidžiamumo ir nepalankesnės padėties prielaidos, kuriomis apskritai grindžiama visa vartotojų apsaugos teisė Sąjungos lygmeniu, nebuvo įtrauktos į teisės aktus (**orig. p. 16**), kuriais reglamentuojama vartotojo sąvoka, kaip privalomos sąlygos pagal jo apibrėžtį pozityviojoje teisėje. Taigi nei vartotojo apibrėžtyje, nei jokiaje kitoje Direktyvos 93/13 nuostatoje nenustatyta sąlyga, kad konkrečiu atveju vartotojo statusas gali būti įgytas tik tuo atveju, kai neturima žinių, informacijos arba jei faktiškai užimama mažiau palanki padėtis.

30. Iš tikrųjų galimybė kiekvienu konkrečiu atveju ginčyti vartotojo statusą remiantis duomenimis, susijusiais su vartotojo patirtimi, studijomis, profesija ar net intelektu, prieštarautų Direktyvos 93/13 veiksmingumui. Konkrečiai advokatai (arba teisės studijų diplomą įgiję asmenys, taip pat kiti specialistai) neturėtų jokios apsaugos daugeliu privačių santykių atvejų. Kaip pažymi Rumunijos vyriausybė, net kai aptariamo asmens žinių lygis gali būti prilygintas paslaugų teikėjo žinių lygiui, tai neturi jokios įtakos jo derybinėms galioms, kurios lieka tokios pačios kaip ir bet kurio kito fizinio asmens, su specialistu.

31. Tiesa, byloje *Šiba* Teisingumo Teismas nusprendė, kad „advokatai turi aukšto lygio specialių žinių, kurių vartotojai gali neturėti“. Tačiau šie argumentai buvo pateikti kalbant apie situaciją, kai minėtas advokatas „už atlyginimą teikia teisines paslaugas asmeniniais tikslais veikiančiam fiziniam asmeniui“ ir kuris dėl to yra pardavėjas ar tiekėjas pagal Direktyvos 93/13 2 straipsnio c punktą.

32. Be to, dėl tokio aiškinimo, kokį siūlo *Volksbank*, vartotojo statuso neturėtų joks asmuo, kuris sutarties sudarymo momentu gautų teisinę ar kitokią specialisto pagalbą.

33. Taip pat Teisingumo Teismas atmetė aptariamo asmens konkrečios padėties ar žinių įtaką kitose nei Direktyvos 93/13 srityse, kai objektyvaus reikalavimo, kad veikla neturi būti susijusi su aptariamo asmens profesine sritimi, nebuvo laikomasi. Taip nutiko Direktyvos 85/577 atveju, dėl kurios Sprendime *Di Pinto* įrodyta, kad kai asmuo veikia vykdydamas savo profesinę veiklą, faktinis žinių neturėjimas konkrečiu atveju nepaneigia jo, kaip specialisto, statuso.

20 Atsižvelgdamas į Sprendimą *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai*, visų pirma į jo 74 punktą, ir į bylos faktines aplinkybes – tik vienas iš vartotojų (MN) pasirašė paskolos sutartį jos neperskaitęs, teismas kelia klausimą, ar tokiam vartotojui (tokiems vartotojams) galima suteikti apsaugą pagal Direktyvą 93/13.

- 21 Kadangi dalis vartotojų išvis nesudaro tokių sutarčių arba sudaro jas labai retai, gali atrodyti, kad sudarydamas tokią sutartį vartotojas turėtų parodyti didesnę nei vidutinis susidomėjimą sutarties nuostatomis ir labiau nei vidutiniškai pasirūpinti savo interesais. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, tiek vartotojas, kuris prieš pasirašydamas sutartį, kokia nagrinėjama byloje, jos neperskaitė, tiek vartotojas, kuris tokią sutartį perskaitė, bet jos nesuprato ir nesistengė suprasti, negali būti laikomas vidutiniu, pakankamai informuotu ir protingai pastabiu bei nuovokiu vartotoju. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teismui kyla abejonių, ar vartotojo apsauga gali būti suteikta vartotojams, kaip antai nagrinėjamiems pagrindinėje byloje, ir ar galima daryti išvadą, kad tokio vartotojo sudarytos sutarties sąlygos yra nesąžiningos.
- 22 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atsižvelgė į tai, kad, viena vertus, ir Direktyvos 93/13 2 straipsnio b punkte, ir Civilinio kodekso 22¹ straipsnyje vartotojo apibrėžtyje jam nenustatoma jokių reikalavimų, tik nurodoma, kad tai yra fizinis asmuo, sudarantis su ekonomine veikla nesusijusią sutartį. Panašią poziciją Teisingumo Teismas išreiškė 2015 m. rugsėjo 3 d. Sprendimo *Horațiu Ovidiu Costea / SC Volksbank România SA*, C-110/14, ECLI:EU:C:2015:538, 21 punkte, nurodydamas, kad „vartotojo“ sąvoka yra objektyvi ir nepriklauso nuo konkrečių žinių, kurių gali turėti atitinkamas asmuo, arba informacijos, kurią jis faktiškai turi. Reikėtų atkreipti dėmesį į generalinio advokato Pedro Cruz Villalón nuomonę, pateiktą jo išvados byloje C-110/14, *Horațiu Ovidiu Costea / SC Volksbank România SA*, ECLI:EU:C:2015:271, 74 punkte. Kita vertus, tiek nacionalinė, tiek Teisingumo Teismo jurisprudencija rodo, kad vis dėlto kaip standartą reikėtų pasitelkti ne visus vartotojus, o vidutinį vartotoją, kuris yra pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus. Tai aiškiai nurodyta sprendimo byloje C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282, 74 punkte.
- 23 Verta pažymėti, kad vėlesnės 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančios Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004, 18 konstatuojamojoje dalyje jau aiškiai nurodyta, kad kaip standartą būtina pasitelkti vidutinį vartotoją, kuris yra gana gerai informuotas ir gana atidus bei apdairus, atsižvelgiant į socialinius, kultūrinius bei kalbinius veiksnius (ypač atsižvelgiant į savybes, kurios daro vartotoją ypač pažeidžiamą dėl nesąžiningos komercinės veiklos).
- 24 Šiuo klausimu reikia pridurti, jog Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje (versijose anglų ir vokiečių kalbomis) nurodoma, kad nagrinėjant sutarties sąlygų nesąžiningumą būtina atsižvelgti į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir visas sutarties sudarymo aplinkybes. Atsižvelgti į sutarties sudarymo aplinkybes panašiai reikalaujama Civilinio kodekso 65 straipsnio 1 dalyje ir Civilinio kodekso 385² straipsnyje.

- 25 Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad negalima nepaisyti tokių aplinkybių kaip sutarties dalyko pobūdis, hipotekinės paskolos sutarties vertė ir trukmė (150 000 PLN, 30 metų), paskolos suma, indeksuota užsienio valiuta. Taip pat svarbios yra šios sutarties sudarymo aplinkybės, būtent tai, kad vartotojai pasirašė sutartį jos neperskaitę ir, nepaisant to, kad jos nesuprato, nedėjo jokių pastangų, kad pasirašyta sutartis būtų išaiškinta.
- 26 Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas suabejojo, ar vartotojo apsauga gali būti suteikta kiekvienam vartotojui, ar tik vidutiniam, pakankamai informuotam ir protingai pastabiam bei nuovokiam vartotojui. Kitaip tariant, ar teismas gali pripažinti nesąžiningomis sutarties, sudarytos su vartotoju, kurio negalima laikyti vidutiniu, pakankamai informuotu ir protingai pastabiu bei nuovokiu vartotoju, nuostatas.
- 27 Viena vertus, atrodo pagrįsta apsaugoti kiekvieną vartotoją, net ir nesielgiantį racionaliai (kuris neskaito sutarties prieš ją pasirašydamas arba nesupranta sutarties ir nesiima priemonių jai suprasti), nuo bet kokių galimai nesąžiningų sutarties nuostatų. Apsaugos suteikimas net tokiam vartotojui paskatintų pardavėjus ar tiekėjus vengti nesąžiningų sąlygų sutartyse. Tai pateisintų vartotojų apsaugos suteikimą kiekvienam vartotojui be išimties.
- 28 Kita vertus, suteikiant vartotojų apsaugą vartotojui, kuris neskaitė sutarties prieš ją pasirašydamas arba nesuprato sudaromos sutarties, bet vis dėlto sudarė ją ir nesistengė jos suprasti (ypač sutarties, kokia nagrinėjama šioje byloje), gali susidaryti situacija, kai vartotojas po daugelio metų galės remtis sutarties nuostatų nesąžiningumu tuo atveju, jei negaus iš sutarties tikėtinos naudos. Taigi vartotojas galėtų atsikratyti rizikos (šiuo atveju – valiutos keitimo kurso svyravimo rizikos), kurią savanoriškai prisiėmė sudarydamas sutartį. Tai pažeistų teisinio saugumo, sutarčių stabilumo ir *pacta sunt servanda* principus. Be to, Direktyva 93/13 buvo priimta nesiekiant, kad ji būtų taikoma sudėtiniais, daugiamečiams finansiniams įsipareigojimams, ir į tai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, taip pat reikėtų atsižvelgti atsakant į pateiktus prejudicinius klausimus.
- 29 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas išnagrinėjo Teisingumo Teismo jurisprudenciją, tačiau nerado aiškaus atsakymo į šiame prašyme suformuluotus prejudicinius klausimus; prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas net nerado pakankamų gairių, kurios leistų jam savarankiškai išspręsti nagrinėjamus klausimus. Būtent todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė pateikti prejudicinius klausimus.
- 30 Dėl pirmojo klausimo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į vartotojų apsaugos ribų dilemą. Reikėtų palyginti koliduojančias vertybes: viena vertus, vartotojų apsaugą ir, kita vertus, teisinio saugumo, sutarčių stabilumo ir *pacta sunt servanda* principus. Tuo atveju, jei Teisingumo Teismas padarytų išvadą, kad teisę į apsaugą turi ne kiekvienas vartotojas, o tik vartotojas, kuris gali būti laikomas vidutiniu, pakankamai

informuotu ir protingai pastabiu bei nuovokiu vartotoju, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad, jo manymu, atsakant į antrąjį klausimą reikia konstatuoti, kad tiek vartotojas, kuris prieš pasirašydamas hipotekinės paskolos, indeksuojamos užsienio valiuta, sutartį, tokią kaip šioje byloje, jos neperskaitė, tiek vartotojas, kuris nors ją perskaitė, bet nesuprato ir nemėgino suprasti, negali būti laikomas vidutiniu, pakankamai informuotu ir protingai pastabiu bei nuovokiu vartotoju. Taigi reikėtų atsakyti taip, kad vartotojo apsauga nesuteikiama vartotojui, kuris tokią sutartį, kaip nagrinėjama šioje byloje, pasirašė jos neskaitęs, ir negalima nagrinėti tokios sutarties nuostatų sąžiningumo.

DARBINIS VERTINIMAS